

УДК 81'276. 11+654.197.071

Богдан С. К.

МОВНА ПОВЕДІНКА УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕЖУРНАЛІСТІВ: АГРЕСІЯ ЧИ ТОЛЕРАНТНІСТЬ

У статті аналізуються основні мовностильові тенденції в сучасній тележурналістиці, зокрема в інформаційних передачах, з'ясовуються способи мовного вияву агресивності.

Теза Михайла Грушевського про те, що мова в Україні завжди була інструментом політики, є й нині актуальною, як ніколи раніше. Більше того, з інструменту політичних пристрастей у руках сьогочасних політиків вона перетворилася на значно вагомніше знаряддя маніпулювання політичною свідомістю електорату, чи то пак, пересічного громадянина України (зауважмо, і в часи незалежної України титульна нація держави так і не зуміла повернути етнічну назву - *українці/український народ* і з гвинтиків єдиного радянського механізму (в офіційних контекстах) перетворилася з конкретно уніфікованого на узагальнено зневиразнений й конотативно знижений суб'єкт *електорат* (у час виборчих марафонів) або *пересічного громадянина* (в проміжках між ними)).

Подібне лінгвістичне мімікрування, найвиразнішим епіцентром якого є телеефір, із бажаного джерела достовірної інформації поступово перетворюється на узвичаєне джерело формування чітко окреслених і програмованих заздалегідь політичних орієнтирів і стереотипів, виконуючи до того ж певне соціальне замовлення (з огляду на те, кажучи відомим українським прислів'ям, хто замовляє музику). А тому, закономірно, багато таких стереотипних виразів живосилом перенесені з російських ЗМІ, зокрема вирази на зразок *зачистка території*, коли йдеться **про** звичайнісіньку війну в Чечні.

Словесне мімікрування, або хамелеонізація, все настійніше проникає на ті, з дозволу мовити, українські телеканали, які стали голосом певних політичних сил. Перелицювання, зрештою, в тра-

диціях українського народу. Але треба було таки ж мати талант і національну свідомість Котляревського, аби його «Енеїда» стала окрасою української мови й літератури, а не влаштувати звичайнісіньке перевдягання а Іа Верка Сердючка або флюгерування а Іа В'яче слав Піховшек (цікаво, коли він був справжнім: у час, коли разом із Георгієм Гонгадзе спілкувався в студії з Віктором Ющенком (ще в попередні президентські «перегоні») і був, очевидно, його прихильником, стверджуючи, що Віктор Андрійович ніколи не каже неправди, якщо ж не може сказати правду, то мовчить і опускає очі? Чи сьогодні, коли майже в кожному «Епіцентрі» вишуковує «нові грані» негачій у його образі, як-от у передачі від 19.01.04?)

Створюється враження, що добір дикторів здійснюється не тільки (і не стільки!) за професійними даними, а й за особистісними симпатіями «телекураторів». Варто нагадати лишень передвиборну рекламу однієї з партій, у якій Оксані Марченко довелося зіграти роль жінки, краса якої стала окрасою соціал-демократії (пригадуєте: «Вам подобається ця жінка? Вона - соціал-демократка»).

Чимало телеканалів сьогодні можна назвати українськими хіба що умовно: **чужомовні** фільми, **чужомовна** реклама, а головне - чужа ідеологія й виразна чужинецька зверхність (згадаймо хоча б вульгарно-провокативний новорічний анонс ювілейного концерту «Большой стирки» на УТ-1 із зображенням якоїсь суперзірки в затемнених окулярах, яка виголошує «зворушливий» текст: «Україна - мать родная», акцентуючи логічно друге слово).

А головне, що навіть ті канали, які є україномовними, не завжди вселяють оптимізм. Бо, дивлячись їх побіжно й принагідно, не помічаєш особливих пересторог. Але якщо вслухатися, що вони говорять і **про** що вони говорять, як, зокрема, оцінюють побачене й почуте, переконуєшся в непроминальній, на жаль, актуальності сказаного Лесею Українкою століття назад: «У нас велика біда, що багато людей думають, що досить говорити по-українськи (а надто вже коли писати дешцию), щоб мати право на назву патріота, робітника на рідній ниві, чоловіка з певними переконаннями і т. д. Така легкість репутації приманює многих. Ще тепер можна у нас почути таку фразу: "Як се? От Ви казали, що NN дурень і тупиця, а він так чудово говорить по-нашому, то, може б, краще, якби він говорив по-китайськи"» (9 лютого 1894 року, до Михайла Драгоманова). А тому навіть такі канали назвати українськими можна лише формально. За своєю сутністю вони значно більше (через словесну

хамелеонізацію) претендують на роль антиукраїнських.

Неповага, зневажливе ставлення до українського імпліцитно представлене в багатьох «українських» текстах, як-от, у суперновій «українській» рекламі: «*Зроком горилки Вас, такої маленької горилки!*» Прикро слухати зверхньо-зневажливі експліцитні коментарі Ніколая Фоменка про диво невизначеної статі «української» культури - Вірку Данилко на «Золотому грамофоні»: «Наши (йдеться про Аллу Борисівну.- С Б.), как всегда, были на высоте. Замечание к приезжим. Пора задуматься там, на Украине: мальчику давно за тридцать, а он по-прежнему носит мамин лифчик».

І що ж *наші?* їм в очі плюють, а вони - «Божа роса». Так мовлять про **таких пересічні** українці. А **проте** (скористаймося одним зі штампів відомої телепередачі), український народ давно навчився диференціювати висівки й зерно телевізійної інформації. *Пересічний* громадянин, як свідчать наші соціолінгвістичні дослідження, давно зрозумів двоїсту природу «достовірної» інформації: якщо з ефіру стверджують, що хліб не буде дорожчати, готується до нових цін; якщо настійно й щоденно довірливий електорат демократично переконують у войовничості й небезпечності опозиції, то навряд чи знайдеться хоча б один представник електорату, який не засумнівається в «правдивості» сказаного про опозицію. Дарма що один із відомих політиків дуже толерантно (!) кваліфікує тих *пересічних*, які мають 40 літ і все ще співчують опозиції, як таких, що не мають ... розуму.

Мало кого з *пересічних* громадян дивує (хоча небайдужих, як свідчить опитування, все-таки насторожує) «українське» мовлення тих дикторів, ведучих телепередач, які припускаються мовленевих помилок, для яких українська мова не стала навіть мовою професійного спілкування (найвідчутніше гандж їхнього мовлення простежується в інтерв'ю, в прямому ефірі, під час круглих столів, тобто в тих комунікативних ситуаціях, які вимагають досконалого знання літературної української мови й «автоматичного досвіду у використанні словника, фразеологічних скарбів, лексико-семантичних варіантів, синонімічних синтаксичних конструкцій, щоб якнайповніше і найточніше вербально оформити, "ословити" думку, досягнути порозуміння й бажаного впливу на учасників комунікації. Автоматизм у користуванні мовними засобами аж ніяк не означає бездумного, формального ставлення до слова. Він має забезпечувати швидкість, легкість знаходження потрібного вислову в індивідуальній

мовній пам'яті і активізацію його в практиці спілкування» [2, 12]. Варто згадати хоча б стереотипні слова й вирази на зразок *подзії, в свіці, депутаціє, парцій, тарні українські пісні, нарівні тенів, країна чудес молочних, всьо покажу, посол, навалення, паведінка, паради* — і вже за ними вгадуються й проектується в уяві сучасного глядача образи відомих українських тележурналістів.

Проте ці проблеми українського (?) телебачення сприймаються сьогодні як давно відомі й очевидні, що претендують, на жаль, потрапити до категорії вічних, оскільки кардинальні зміни мовної ситуації в ЗМІ й мовних орієнтацій її працівників залежать, на жаль, не тільки (а головне — не стільки!) від мовознавців (точніше, від ентузіазму жменьки небайдужих), які не спроможні суттєво вплинути й переорієнтувати їх у потрібне, життєво необхідне, національно зорієнтоване русло. Це справа державної ваги, а тому мовна політика держави мала б визначати пріоритети українського телебачення. Симптоматично, що ухвала Національної ради з питань радіо й телебачення про збільшення частки мовлення українською в телерадіопросторі з 19 квітня 2004 року не була схвалена президентом і владними структурами, а її дію призупинено до наступного року. Закономірна, зрештою, й реакція деяких ЗМІ, які саме «рішення Нацради» назвали «безапеляційним», метою якого є «шокувати країну напередодні виборів, чи просто так (хоча просто так нічого не буває)» [4, 2].

Проте чи не більш загрозливими є сучасні тенденції окремих українських телеканалів надавати телебачення, зокрема це властиво деяким інформаційним передачам, лише певним політичним силам, політичним партіям. А це абсолютно унеможливує повноцінне представлення всього спектра політичних поглядів у сучасній Україні, оцінок певних суспільних явищ. До того ж це зовсім не відповідає засадам демократичності й доступності ЗМІ, які постійно декларуються. Більше того, створюється враження, що існує попередній відбір (зауважмо, за відсутності цензури й декларованої свободи слова) навіть політиків для інтерв'ю. Скажімо, в інформаційних звітах про роботу Верховної Ради одні й ті ж постаті, програмована задалегідь поведінка і респондентів, й інтерв'юєрів. Не бажана для когось інформація (цікаво: хто той хтосічок? який він?) просто не потрапляє до інформаційних блоків. А отже, неупередженість, беззастережність журналіста є таки дозованою, навіть якщо така інформація не є ані державною таємницею, ні, тим паче, загрозливою для *пересічного* громадянина,

як-от приїзд Віктора Ющенка восени минулого року до Луцька і форум демократичних сил області, про який **жодним** словом не обмовився **жоден** центральний канал. До речі, всі інші поїздки Ющенка Україною, як відомо, були предметом щоденного інформування, і дивно, що з географії його мандрів — *Донецьк-Львів-Севастополь-Крим* — чомусь випадково (?) випав Луцьк, який за відсутності приміщення для зустрічі зібрав на Театральному майдані тисячі людей, котрі три години (за мінусової температури, зауважте!), у суботу (вихідний для більшості день!) із власного бажання слухали слово правди, але ЗМІ цього просто не помітили. Можливо, це і є той бажаний вияв толерантності, яка так неухильно також декларується в ефірі (до речі, толерантність — з лат. *tolerans/tolerantis* — терплячий, означає **терпимість** (вирізнення моє.— С. Б.) до чужих думок і вірувань [5, 577])?

Проте терпеливо не помічати певного явища і водночас вкотре повторювати впродовж не одного дня про «львівські», «донецькі» події, представляючи їх **зовсім** не терпеливо, а навпаки, **агресивно** (агресія — від лат. *aggressio* — напад [5, 23], відповідно — *агресивний* — наступальний, ворожий [6, /, 17]) видається, м'яко кажучи, дивним.

А тому створюється враження певної інформаційної застиглості й інформаційної блокади інакодумців, тобто всіх тих, хто має іншу, аніж офіційна, точку зору. Відсутність круглих столів, політичних діалогів і полілогів у прямому ефірі порушує демократичні засади телебачення, вибірковість — унеможливує доступність інформації з перших уст.

А до того ж, телебачення, передусім інформаційні програми, перетворюються на джерело психологічного стресу для *пересічного* громадянина. Звернімо увагу хоча б на стереотипну організацію тематичних блоків новин: убивства, катастрофи, стихійні лиха і навіть канібалізм... Подібною інформацією навряд чи варто розпочинати телевізійні новини. Не випадково «*пересічний*» люд, втомившись від такої інформації, скрушно й благально реагує так: «Коли вже про щось хороше розкажуть?» Із-поміж небагатьох таких позитивно забарвлених передач (навіть за назвою) можна назвати хіба що «Не все так погано у нашому домі» та «В світі хороших новин». Чому б не надати прямий ефір для роздумів (а не випадкових опитувань) із тематичною рубрикою, скажімо, «Про наболіле», «Голос народу», «Життя і думи українського села» (того, яке з легкої руки тих самих ЗМІ сьогодні номінують, вдаючись до сучасної термінології, як *депресивне*).

Агресивний ракурс домінувальний і в сфері художнього мовлення. Варто переглянути хоча б назви фільмів у програмах телепередач, де переважають лексеми «агресії» - *страх, убивство, смерть*: «Суто англійське вбивство», «Привиди-вбивці», «Силует вбивці», «Рецепт вбивці», «Убий мене ніжно», «Лінія смерті», «Містер убивство», «Смерть простягає руку», «Поцілунок перед смертю», «Алмаз смерті», «Леді-кілер», «Сезон зла», «Скелети в шафі», «Кілер», «Кат», «Одержимий дияволом» тощо.

Проте особливо відвертою, неприхованою войовничістю й нетерпимістю до тих, хто думає (а головне - живе й діє) інакше, а точніше **про того**, наповнена сумнозвісна в колі *пересічних* громадян передача «Проте», яка, як і багато інших українських інформаційних і розважальних передач, є звичайнісіньким перелицюванням відомих російських програм. Проте, на противагу їм, українські сіамські близнята здебільшого залишаються ідеологічними чужинцями в українському мовному просторі. Як відомо, саме Леонтєвська програма «Однако» «зажила слави» в Україні відомими брутальними й зневажливими оцінками особистості Віктора Ющенка. Чи не тому саме він став основним (і чи не єдиним) об'єктом постійного «аналітичного» дослідження беззастережно вимогливих та кришталево неупереджених журналістів Анатолія Корчинського та Дмитра Джангірова. Не випадково цю передачу *пересічні* громадяни так і називають: «Про Ющенка».

Парадокс вимогливості тележурналістів виявляється в тому, що незалежно від проблем, подій, про які йдеться в цій передачі, основною дійовою особою (а отже, й причиною всіх бід (реальних і вигаданих) виявляється Віктор Андрійович: таке собі узагальнене втілення «абсолютного зла» [1, 3]. Воїстину, як у відомій українській бувальщині про невістку: «традиційний» український підхід до пошуку причин і наслідків.

Вікторові Андрійовичу приписуються всі найнеймовірніші гріхи й висуваються найнесподіваніші обвинувачення: «*єдина мета Ющенка ~ Ющенко-президент*» (23.03.04); «*...Ні зберегти мир, ні швидко та жорстко навести порядок він не здатен. На перше, мабуть, не вистачає розуму, а на друге - сміливості. Вони всі такі: доларові опозиціонери, каштанові революціонери*» (16.03.04); «*...що ж до Ющенка, він у сенсі притаманної йому невідповідності слова і діла повів себе цілком передбачувано*» (13.02.04) і т. ін. Така всевинуватість всюдисущого Ющенка набуває не просто міфічно-гіперболізованого образу. Неупе-

реджений Корчинський так захоплюється мовотворчістю, зокрема стилістичними фігурами й семантичним паралелізмом, що в одній із передач для переконливості аргументів вдається до відверто шокуючих зіставлень: Гітлер - Ющенко. Підсумовуючи «достоїнства й заслуги» кожного з них перед українським народом, без вагань віддає перевагу першому, бо він, на його думку, принаймні мав характер. Подібне блюзнірство перед пам'яттю мільйонів спалених, замучених, страчених українців можна було б хоч якось спокійніше сприймати, якби Корчинський впродовж стількох років не афішував свою національну самосвідомість і зрештою, не був, з дозволу мовити, українським журналістом. **Проте...** українська історія вчить, що найбільше ненавиділи й нищили все українське не чужинці, а свої ж таки перевертні: манкурти та яничари. Воїстину, «свої діти гірше ляха тебе розпинають...».

Виразна агресивність найповніше виявляється в **мовотворчості** цих журналістів (а водночас і тих, хто пише для них ці тексти), передусім у творенні відомих оказіональних номінацій *нашисти* й *нашизм* (принагідно порівняймо номінації представників «Нашої України» в доповіді лідера есдеків Віктора Медведчука, текст якої опубліковано 28.11.2003 року, суголосні семантично й стилістично названим: У рамках «НУ» діє чимало екстремістськи або радикально налаштованих правих політиків. Ці, з дозволу сказати, «ідеалісти» та «яструби» з фашизоїдним забарвленням ніколи не відмовляться від наміру покласти край легальному існуванню лівих політичних партій» [7, 2]). Навіть для далекого від тонкощів і секретів оказіонального словотворення *пересічного* громадянина-українця очевидна й прозора продуктивна модель таких номінацій.

Логічно постає запитання про передумови такого словотворення: чи випадкова непередбачуваність семантичного наповнення похідної моделі, як це властиво дитячому мовленню? (**проте** навряд чи вік авторів таких словесних шедеврів сягає дитинства). А отже, в іншому разі, це результат цілеспрямованої (й програмованої!) мовотворчості, покликаної виконувати певні соціальні замовлення, впливаючи на думки телевізійної аудиторії, зомбуючи її й формуючи таким чином політичні орієнтири. В цьому контексті пригадується термінологічний вираз *агресивна вода*, який узвичаєно тлумачиться як «вода, що хімічно руйнує, роз'їдає карбонатні гірські породи та бетон внаслідок вмісту в ній деяких кислот» [6, /, 17]. Чи не на таку ж властивість *агресивної інформації* розраховують журналісти?

За слушним твердженням Миколи Козирева: «В ідеалі супротивники Ющенко хотіли б стерти його ім'я зі свідомості майбутніх виборців, як стирають з комп'ютерного диска. Роль клавіші DELETE в цьому випадку мала б виконати страшилка "нашисти". "Програмою" передбачено, що на підкірковому рівні вона мала б викликати відчуття небезпеки і страх - своєю співзвучністю зі словом "фашисти". Закон психології: страх витісняє небезпечну реальність у підсвідомість - і вона "зникає". А часте повторення терміна створює відомий ефект "25-го кадру"... Розрахунок, отже, тільки на це. На нашу легковірність і бездумну готовність ковтати те, що рекламує режим. Він нагнітає в суспільстві через свої ЗМІ масовий психоз і страх перед віртуальним "нашизмом" - задля продовження свого реального існування» [3, 21].

«Проте» відзначається чітко окресленою зниженою тональністю й частим використанням стилістично зниженої і навіть пейоративно! лексики та виразів, які в основному стосуються Віктора Ющенка, Юлії Тимошенко, їхніх соратників та всіх прихильників - в Україні та за її межами суших. Найбільшою продуктивністю відзначаються номінації осіб, здебільшого опозиціонерів та їх однодумців: *найбільший поплічник Ю. Тимошенко - Турчинов* (15.01.04); *лагідна киця - Юлія Тимошенко* (4.12.03); *головний нашоукраїнський борець за свободу слова - Микола Томенко* (30.04.04); *поет-гімняр - Дмитро Павличко* (19.02.04) тощо.

На основі таких словесних «шедеврів» вибудовуються цілі синонімічні ряди: мовотворчість тележурналістів просто вражає несподіваністю й невичерпністю. Віктор Андрійович (якого здебільшого «величають» зверхньо-іронічно й глузливо-панібратськи *Андрійович* або *наш Андрійович*) одного вечора нагадує їм вічно похнюпленого білого клоуна П'єро (19.02.04), іншого - асоціюється з мавром (16.12.03), третього - з Наполеоном, який ганебно тікатиме на Захід на «Мерседесі» старою житомирською дорогою, а тому іменують його не інакше як Наполеоном Андрійовичем (9.02.04). А ще - *бухгалтером* (5.04.04), *рейтингоносним лідером* (3.02.04) і т. ін.

Про Ющенка журналісти говорять лише в зниженій, вульгарно-іронічній, зневажливій тональності, напр.: *«Щоправда, і автомат йому не пасує. Коротше, буде, як Рибкін»* (5.03.04); *«Або дурень, або бреше,- сказав би я, якби не любив Ющенка... Рибкін вчасно зрозумів, що блазнем бути краще, ніж трупом. А от ким сподівається стати Ющенко в компанії Жванія, Безсмертного, Рибкіна, Кравченка і Березовського?...Президентом України. Добраніч»* (4.03.04); *«дріб'язкові теми, дріб'язкові цілі»* (17.02.04); *«найвищий рейтинг, помножений на нуль бійцівських якостей, все одно дає нуль»* (16.02.04); *«до коронації Ющенка ще далеко»* (6.02.04); *«Уникай порожніх відер і Ющенка (така вже доля у нашого Андрійовича...).* *Саакашвілі про це, мабуть, не знав»* (15.12.03); *«Наша любов до домашніх собак не розповсюджується на скажених псів».*

Навіть позитивно чи нейтрально марковані вирази в устах «протевців» семантично трансформуються, напр.: *«видатний економіст Віктор Ющенко»* (8.12.03) стає абсолютним синонімом виразу *«якийсь бухгалтер, що претендує стати Месією».* *«Справжній демократ»* насправді гірший, за їх визначенням, від диктатора, бо демократи - це *«ті, хто перед американськими послами займають позу «Чего изволите-с?» Когось це влаштовує. Ми навіть знаємо кандидата в Президенти України, якому притаманна саме така позиція і відповідні пози перед американським послом в Україні та іншими заокеанськими чиновниками. Втім, це його демократичне право»* (20.01.04).

Улюблена опозиція журналістів: *влада - Ющенко* (неодмінно зі знаком плюс щодо влади і знаком мінус щодо Ющенка). Напр.: *«На відміну від Ющенка влада зацікавлена у спокої, повністю процедурному здійсненні конституційної реформи. Прихильники Ющенка ламають електронну систему підрахунку голосів, блокують трибуну, мордують і без того перелякану парламентську більшість»* (21.01.04).

Юлію Володимирівну (яку зазвичай фамільярно-єхидно називають просто «Юлею») в «золотоключиківському» контексті перехресшують на Мальвіну Володимирівну, іншого разу - кваліфікують як *«бізнесову соратницю Назаренка».* А ще іронічно пророкують їй роль *«української Жанни д'Арк»* чи *«американської Роксолани»* (18.02.04).

Крім того, уподобали журналісти стилістичну множину прізвищ «улюблених» персонажів: ось тому й чуємо раз по раз войовничо-шаманське заклинання *проти Ющенків - Тимошенків* (і разом, і поодиночі).

«Неповторність» і безмежжя мовних асоціацій Джангірова - Корчинського не знають меж, як скринька Пандори. Джорджа Сороса вони називають *«фінансовим мародером»* (26.03.04), представниць парламентської асамблеї Ради Європи - *бабусями, «заслуженими вчительками із Брюссельської школи»* (22.01.04), іноземних політиків - *заокеанськими кукловодами* (20.01.04), посол США у Грузії Маелз поведінково нагадує їм *фельдфебеля* (20.01.04).

День у день Джангіров і Корчинський зі своїми текстодавцями «розбудовують» у поті чола синонімічні ряди епітетів-негацій, забуваючи (чи не знаючи?) принцип бумеранга чи хоча б звичайнісінької пружини: *Ющенко - особа млява і невиразна* (16.04.04), *емоційно вразливий Ющенко* (12.02.04), *мила, наївна Юля* (20.02.04) і т. ін.

Не меншою «увагою» телебосів (із цілком зрозумілих причин) позначена також постать Президента Грузії, який, до речі, назвав Ющенка після своєї перемоги братом: *всякі Саакашвілі* (19.12.03), *грузинський кіндер-сюрприз Саакашвілі* (19.12.03).

Дії грузинської опозиції стали передумовою творення стилістично маркованих, найчастіше кваліфікативних образних (і неминуче образливих!) номінацій, які мають іронічно-принизливу й зневажливу тональність: *опозиційна лезгінка* (15.01.04), *анархія* (15.01.04), *грузинський цирк* (15.01.04).

Під сумнів закономірно поставлено і легітимність виборів у Грузії. На думку Джангірова, Саакашвілі «безсоромно намалювали ті 96 відсотків "за", які просто неможливі у "напівспорожній Грузії"» (20.01.04).

Проте значно більше щастить на найнесподіваніші новотвори все-таки «рідній» опозиції, пор.: *«Юля займається дресурою Ющенко вже 4 роки»* (6.04.04); *«Цікаво, під кого розігрують Україну наші каштанові революціонери?»*, *«доларові опозиціонери»* (16.03.04), *«нашеукраїнське вар'єте»* (9.02.04), *«нашистсько-бютівський бес-предел»* (3.02.04), *«правофлангова опозиція», «відверті провокатори»* (26.05.04). Українська опозиція демократично й критично зорієнтованим журналістам нагадує «цирк», від'їзду якого вони з нетерпінням чекають восени... А ще (для вивершення цілісності мовного портретування) вони вдаються почасти до гротеску, почасти до оксиморону (хлопцям не бракує стилістичної винахідливості, до того ж вони постійно експериментують). Вслухаймося лишень: *«...вони (опозиціонери.- С. Б.) так люблять неньку-Україну, що готові ночувати в депутатському буфеті»* (01.04); *«проте Ющенко-Тимошенки мовчать, можливо, навіть радіють: чим більше принижують Україну західні уряди, тим слабша українська влада, тим це вигідніше опозиції»* (01.04); *«безумовно, нам потрібна опозиція, але нам не потрібна опозиція, яка бореться проти української влади в інтересах західних урядів»* (01.04); *«опозиція не має принципів, тільки амбіції»* (23.03.04); *«ні він (Ющенко.- С. Б.), ні його соратники не косять під бідних»* (22.03.04); *«опозиція зацікавлена в підриві нашої економіки», діячі опозиції*

«в Америці та Канаді бувають частіше, ніж: у своїх округах» (21.01.04); *«депутати з "Нашої України" вже η 'ють пиво на богамських пляжах або купують дешевих тайландських проститутток на курортах Пху-Кета та мріють про голоси виборців, а члени "Братства" у камері попереднього ув'язнення спілкуються із клопами і мріють про майбутню велич і славу Вітчизни. "Кожному своє",-як було написано на воротах концтабору Заксенгаузен»* (19.01.04).

Українських опозиціонерів називають (чи то пак - обзивають) «місцевими єврооптимістами» (14.04.04), «підстаркуватими демократами», «революціонерами, які в'їхали на шестисотих "Мерседесах"» (20.04.04).

Перифрастичні неосеманти «протевців» нагадують ярликування радянських часів, напр.: *«Грузія — сателіт СІЛА на Кавказі»; «опозиція в Грузії така ж недолуга, як і українська»* (1.12.03); *«Дивимося на Ющенка, а бачимо Щербицького»* (15.12.03); *«"Наша Україна" - це колективний Павлик Морозов»* (05.02.04).

А 22 квітня 2004 року Корчинський просто перевершив себе (чи не магія дати так вплинула на войовничість оратора), розкриваючи таємницю «попиту» «Нашої України» як результату «словесної симуляції» і можливості власного, чи то пак «одинплюсодинського» стильового діапазону (ім його, зрештою, не позичати: пригадаймо хоча б рекламу фільму «Ідіот»: внизу на щитах красувався напис «Ти не один», а збоку - «1 + 1» - дотепніше годі й придумати): *«Було в Україні кілька десятків бариг, пенсійних політиканів-словоблудів. Виборці плювалися. Але знайшлися люди з маркетинговим хистом, назвали цю публіку "Наша Україна". Попрацювали над брендом "Ющенко" і тепер це товар з хорошими позиціями на ринку і стійким попитом. Ось секрет роботи з масовою свідомістю»*. Проте й такого маніакального словесного потоку видалося авторам замало. В передачі після мукачівських виборів вирішили скористатися шоковою терапією вдавшись до вульгаризмів (слів забракло?), чи, можливо, саме таким чином виявляється справжня сутність «уболівальників» за долю України та українського народу? (З етичних міркувань не можемо вдатися до цитувань.)

А 20 січня 2004 року, у ході розкриття «особливостей національної політики», було яскраво й переконливо продемонстровано досконале знання й використання всіх мовних структур та типологічних моделей злочинного світу. Кілька цитат словесного «беспределу» цього дня: *«...щоправда, тут виникають аналогії, неприємні і для самого пана Віктора: якщо Верховна Рада - це*

бандитський сходняк, то чверть цих авторитетів Ваші, пане Ющенко, поплічники... а щодо паханів, тобто голів парламентських комітетів, то там Ваших взагалі більшість, включно з держателем общака — головою бюджетного комітету...»; «...общак карманить - западло»; «...своїм беспределом Ви виставили заведеніє на сто штук зелені, вибачте, приміщенню Верховної Ради завдали шкоди на сто тисяч доларів»; «...пацани забивають стрелку, проте, що вони можуть дати, крім чергових розборок»; «Навіщо Віктору Андрійовичу ліпити горбатого?», «До річі, стукати на інших пацанів вертухаям, себто скаржитися на колег по парламенту у Раду Європи - це те ж западло».

«Вражає» також діапазон літературних героїв, кінофільмів, крилатих виразів, залучених для посилення змістової важливості сказаного: від незабутньої Ярославни - до вульгарних анекдотів про Вовочку, від Тичининського «Та нехай собі, як знають...» - до плакатів на стінах концтаборів.

За «протевцями», опозиція має стати таким собі посміховиськом, опудалом для пересічного українця (в кращому разі), оптимально - монстром, якого має боятися кожен пересічний громадянин, бо у разі її приходу до влади кожен інакшодумець і (зауважте!) навіть однопартієць чи однопартієць має бути знищений: журналістам відомий навіть спосіб страти.

Страшилки «на добраніч» у виконанні Джангірова - Корчинського стилістично нагадують «чорний» гумор. Повторюваність і систематичність таких виразів із тотожною чи подібною семантикою (з різним хіба що лексико-граматичним наповненням) розраховані, очевидно, на реалізацію відомої народної мудрості: вода й камінь точить. Нагадаймо і порівняймо хоча б деякі з них: «Сьогодні опозиція просить для України позбавлення членства в Раді Європи та економічних санкцій, завтра попросить натівських бомбардувань. Сербська опозиція свого часу допросилася. Добраніч» (21.01.04); «Коли Ющенка-Тимошенки придуть до влади, то будуть займатися закордоном, писанками... а хто не захоче ходити в сірому, буде сидіти у смугастому» (30.04.04); «Ющенко очолює опозицію багатих проти бідних, чиновників - проти народу..., у разі його перемоги ніщо не заважатиме київським начальникам збільшити вартість проїзду хоч удесятеро. Не вкладається в голову: антинародний режим - проти, а опозиція - за» (12.03.04); «Якщо ми проголосуємо за Ющенка, то президентом у нас буде Березовський» (5.03.04) тощо.

Говорячи про передумови приходу Саакашвілі до влади, занепокоєний і стурбований Джангіров годував глядачів 16 січня 2004 року не менш турботливою риторикою: «А тепер уявіть, що буде, коли опозиція прийде до влади?» Відповідь відома давно. Ще 13 грудня 2003 року Корчинський незворушно переконував: «Сьогодні вони (опозиціонери.- С. Б.) не даватимуть голосувати виборцям. Завтра знищуватимуть газети й телеканали. Завтра переберуть функції наводити порядок». А тоді, «коли ми будемо бачитися в кривавому болоті, вони будуть сидіти в брюссельських пивницях і плакатись, як їм не повезло».

Проте автори все-таки забувають, що в основі своїй український народ - християнський і багато хто з українців не лише добре знає, а й повсякчас сповідує одинадцяту заповідь: «не бійся». А тому не менш скептично сприймає й образ опозиції, створений химерною й спотвореною уявою телевізійників.

До того ж самі Джангірови-Корчинські неабияк налякані, очевидно, можливими прийдешніми змінами. І, мабуть, добре розуміють, яку небезпеку для бездухих гвинтиків і корупціонерів таїть особистість, осердям якої є духовність, професійність і шляхетність, виплекані національними джерелами. Давно відомо: на сухе дерево ніхто не скаче. Власне тому так частенько журналісти вдаються до самонавіювань-колісанок на зразок: «...ось-ось посиплеться фракція, а там, не доведи Господи, і станеться найстрашніше: відвернуться американці, доведеться їхати на дачу і розводити бджіл. А що може бути жалюгідніше: Ющенко-політик? А що може бути природніше і миліше: Ющенко-пасічник? Обов'язково приїду скуштувати меду. Добраніч» (6.04.04); «Пані Юлія змушена була визнати: «Наш останній патрон - це бюлетень на виборах. Залишається нагадати Юлії Володимирівні, що у безнадійних ситуаціях останній патрон залишають для себе» (11.03.04); «...це чи не останній крок (Юшенка.- С. Б.) до політичного самогубства» (31.03.04) і т. ін.

Звичайно, можна було б просто не звертати уваги на всі ці лінгвістичні розіграші дорослих чоловіків. Зрештою, наші люди, як стверджувала Леся Українка, «з **натури** дуже **розумні** (вирізнення моє.- С. Б.), бо їх навіть наші волинські (сприймаймо ширше - українські.- С. Б.) школи не можуть дурнями зробити, а вже, здається, для цього не мало прикладається роботи» (до Михайла Драгоманова, 27 жовтня 1892 року). А не те що якась п'ятихвилинна передача, щоб втратити спроможність відрізнити зерно від по-

лови. А тим паче, якби ще мали хоч найменшу можливість отримувати інформацію різну, до того ж із перших уст.

Проте залишається лише мріяти про час телевізійних дискусій відомих політиків на всіх телеканалах, цивілізованого вияву й культури полеміки, рівноправного представлення різних політичних партій, які, попри ідеологічні розбіжності, нарешті захищатимуть **українські** пріоритети й відстоюватимуть **українські** цінності. На завершення хотілося б висловити побажання й пропозиції всіх *непересічених* ще

українців, справді толерантних (тобто терплячих зроду!): 1) щоб вийти з цього зачарованого кола «однотунності» й агресивності всім інформаційним та аналогічним програмам варто якнайшвидше розірвати інформаційну блокаду (й заблокованість), надавши ефір різним політичним силам; 2) унеможливити трансляцію будь-яких телепередач, які пропагують агресивність або самі за своїм змістовим наповненням є агресивними, бо це суперечить журналістській етиці, моральним засадам телебачення й узвичаєній традиційній мовній поведінці українців.

1. *Бадзьо Ю.* І знову - імперський вишкір фашизму // Нація і держава.- 2004.- 2 березня.- С. 3.
2. *Ермоленко С.* Нові комунікативні технології і мовна культура журналіста // Вісник Львівського університету / Ред. колегія: М. Я. Яцимирська, А. О. Капелюшний, Я. В. Прихода та ін. Відп, ред. М. Я. Яцимирська.- Сер. «Журналістика».- 2003.- Вип. 23.- С. 11-16.
3. *Козьрев М.* Про термін «нашизм» // Урок української.- 2004.- № 1.- С. 21.

4. *Мигаль М.* «Історичне» рішення Нацради: мова з політикою // Коментар.- 2004.- Квітень.- С. 2.
5. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука.- К.: Головна редакція УРЕ, 1985.- 966 с.
6. Словник української мови.- К.: Наук, думка, 1970-1980.- Т. I-XI.
7. Справедливість.- 2004.- 15 січня.- С. 2.
8. *Українка Леся.* Зібр. тв.: У 12 т.- К.: Наук, думка, 1978.- Т. X.- 542 с

S. Bohdan

LANGUAGE BEHAVIOUR OF UKRAINIAN TV-JOURNALISTS: AGGRESSION OR TOLERANCE

The main linguistic and style tendencies in Ukrainian telejournalism, in information telecasts are analysed in this article, the ways of linguistic influence of aggression are determined.